

La Portalada de Ripoll, una candidatura a la Unesco excepcional i universal

Bona tarda,

A Egipte s'ha construït una rèplica de la tomba de Tutankamon per tal d'evitar el mal que el turisme massiu fa al monument original. Una rèplica és també la NeoCueva, a Altamira, que ha estat aquests darrers anys l'única alternativa d'aproximar-se a les pintures rupestres més reconegudes d'Europa.

Aquests dos fets són suficients per afirmar que el turisme i el patrimoni cultural són incompatibles? La meva opinió personal és que no són incompatibles; és més, es necessiten, es complementen i només cal trobar la justa mesura per tal de no morir d'èxit.

Hem de reconèixer que hi ha un turisme cultural que creix de forma espectacular, i aquest turisme cultural apareix com la principal esperança de salvació del patrimoni històric i artístic del nostre país.

La preservació del patrimoni cultural immoble, especialment el situat en petites ciutats i pobles, depèn en bona mesura de l'augment del turisme. El turisme cultural, ben gestionat, pot aportar els següents avantatges:

- Impuls de les inversions privades.
- Conservació de recintes arquitectònics.
- Manteniment i rejueniment de la població en els centres històrics o urbans.
- Promoció de les activitats artesanals, entre d'altres beneficis.

Però, també hem de ser conscients que l'increment del turisme pot comportar alguns perills:

- Descontrol urbanístic.
- Adulteració de les festes i les tradicions.
- Deteriorament físic del monument en casos excepcionals.

Per això es manté viu el debat entre turisme i patrimoni. El que es tracta és d'aconseguir un equilibri entre la conservació del patrimoni, els seus nous usos i l'impacte del turisme.

El dilema crucial que tots els països del món afronten actualment és el de la necessitat de preservar el passat sense parar de

M. Carme Polo i Vives,
periodista i gestora
cultural, directora de
la candidatura de la
Portalada de Ripoll a
patrimoni mundial de
la Unesco

construir el futur, de conciliar desenvolupament i cultura.

A Ripoll en som especialment conscients en aquest moment, en què hem iniciat el camí per aconseguir formar part del patrimoni mundial de la Unesco. Sabem que l'interès pel monument augmentarà des del mateix moment en què siguem un punt més en el magnífic mapa del món, on hi ha gairebé 1.000 llocs privilegiats designats com els més excepcionals i espectaculars.

I sabem que, per això, la Unesco exigeix, juntament amb el dossier de candidatura, que es redacti un pla de gestió del monument que ha de garantir-ne la pervivència en el futur. I ja hi estem treballant.

Però com he dit, tot just estem començant aquest camí cap a la Unesco. El primer que hem hagut de fer és identificar i argumentar per què la Portalada de Ripoll és excepcional i universal.

Partim d'un fet irrefutable: la Portalada de Ripoll no és només un monument, és el cor al voltant del qual flueix la vida de tot un poble, alhora que reforça el paper del patrimoni en la identitat d'un país, de la nostra Catalunya.

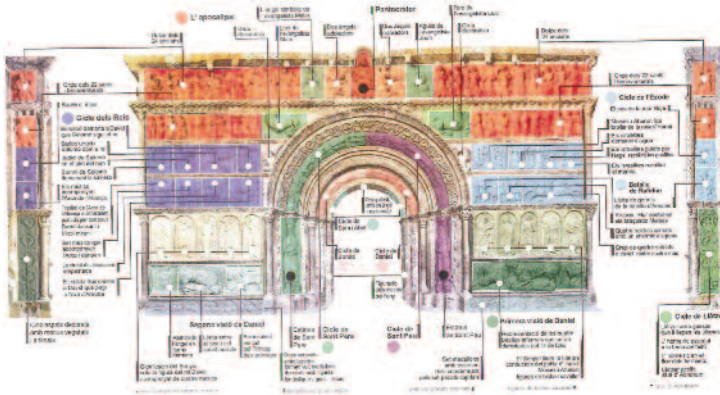
Tot i que aquests dos aspectes constitueixen l'essència del valor del monument per al nostre país, hem de demostrar a la Unesco que la Portalada és excepcional i universal. *Excepcional* vol dir ser el millor exemple d'entre tots els que existeixen dintre de la seva categoria i *universal* significa que ha d'interessar no només a la gent més propera i vinculada amb el bé, sinó tota la humanitat.

Vista lateral de la Portalada de Ripoll

Visió general de la Portalada de Ripoll

Quadre sinòptic de la Portalada de Ripoll

Què és el que fa excepcional la Portalada al ulls de la humanitat? No hi ha dubte: la Portalada és una obra mestra del geni creatiu humà. Encara que no en sabem qui o quins picapedrers la van esculpir..., i tampoc la data exacta en què la van aixecar..., però els homes que la van fer devien, segurament, buscar la transcendència de la pedra esculpida, més enllà del moment i del lloc.

Es diu de la Portalada que és la “Bíblia esculpida en pedra”.

Una de les particularitats que remarca l'excepcionalitat de la Portalada de Ripoll és que bona part de les imatges que els picapedrers van treballar en la pedra es van inspirar en el contingut de les bíblies que es van escriure i dibuixar a l'Scriptorium del monestir. De l'Scriptorium van sortir tres de les bíblies més importants que es conserven des de l'antiguitat. Les històries bíbliques esculpides a la Portalada s'emmirallen en les il·lustracions de les cèlebres bíblies dites de Ripoll i de Roda, conservades avui a París i a Roma, i elaborades al monestir sota l'abadiat d'Oliba.

De tal manera, que en observar les miniatures que acompanyen els escrits d'alguns dels passatges de les bíblies, es percep una col·locació en bloc i franges, tal com es reproduïx també en la Portalada.

A través de la iconografia de cada un dels pisos i arcs del monument han sorgit diferents interpretacions i lectures, que són totes una mostra de com veïen el món terrenal i espiritual els cristians de l'època medieval.

Aquesta font d'inspiració és excepcional en la Portalada de Ripoll i constitueix un exemple únic, en referència a altres portalades romàniques europees, amb programes iconogràfics menys complexos, de les quals no es té una relació directa entre el model i la transposició a la pedra.

Pantocràtor de Ripoll

També la fa excepcional el fet que aquesta Portalada, que és un cos clarament autònom de la façana, està configurada com un magistral arc de triomf amb un programa iconogràfic excepcional. En la llista del patrimoni mundial de la Unesco hi ha un exemple magnífic d'arc de triomf, a Orange, erigit a l'època de l'emperador August i que explica en els baix relleus l'establiment de la Pax Romana. Sol, aïllat, magnífic, encara avui desprèn l'esperit de la grandesa d'uns emperadors que conquerien territoris i deixaven unes empremtes sòlides i duradores.

Les estàtues de les columnes de Sant Pere i Sant Pau

La Portalada de Ripoll, més de mil anys després, reprèn el testimoni de la mediterraneïtat expressada en els arcs de triomf romans i que s'introdueix a la Península per les terres orientals, i l'adapta per a una construcció que neix amb vida pròpia i que a més també, com l'arc de triomf d'Orange, té un discurs narratiu, que és, sens dubte, l'objectiu final de la seva erecció.

Així, la Portalada de Ripoll, com ho fa l'arc de triomf d'Orange, ens permet llegir en les seves pedres unes històries contades per la mà d'uns artesans que al mateix temps que cisellaven la pedra narraven uns fets històrics transcendents.

La Portalada de Ripoll com a *arc de triomf*. Triomf del cristianisme, però, un triomf en què o en qui?, de Crist redemptor?, o bé de Déu sobirà de qui es reconeixen les seves obres i el seu bon govern sobre la creació?

Possiblement, el marc esculpit de la Portalada del XII fou dedicat al concepte del bon govern dels sobirans, com a reflex de la saviesa i sobirania de Déu.

La Portalada de Ripoll és rellevant i un exemple únic en la història de l'art romànic, no des d'un criteri només estilístic, sinó des d'un punt de vista representatiu de la funció que tenia, que, d'acord amb les conclusions d'alguns dels més prestigiosos historiadors, era donar rellevància al panteó comtal que el fundador del monestir de Ripoll, el comte Guifré el Pilós, li va acordar.

A Ripoll trobem un monestir que funciona com a panteó comtal, i aquí és on cal buscar l'excepcionalitat de la Portalada. El que ens proposa la Portalada és un recital d'escenes, que, com he dit, surten de les bíblies miniades que es produïen a

La producció del monestir de Ripoll Bíblies i ciència

l'Scriptorium del monestir però que són especialment escollides amb un significat que va més enllà de la lectura de les sagrades escriptures i pregonen el significat històric de Ripoll.

Sota simbolismes bíblics, és també una exaltació de les conquestes dels comtes Ramon Berenguer III i IV i dels comtes de Barcelona que els van succeir. Així ho han entès molts dels estudiosos de la iconografia de la Portalada, i ara m'agradaria mostrar-los-les a vostès.

El que fa excepcional la Portalada és que, més enllà del seu valor com a obra romànica, té una identitat, una memòria, una història i una narrativa que no es reproduïen en cap més portada d'aquest període històric.

Hi ha encara un tercer gran argument, personalment el que considero més valuós i més rellevant: la voluntat d'esculpir tot l'espai. L'arquitectura, a Ripoll, deixa pas a l'escultura. A Ripoll, l'escultura és l'autèntica protagonista. No queda ni un tros de pedra sense cisellar; a l'artista de Ripoll li interessava la narrativa, el discurs. Timpans, arquivoltes o capitells són espais on apareix l'escultura de la majoria de portalades romàniques que hem analitzat. En el timpà, en les arquivoltes, en els capitells, en un espai o en un altre, però en cap l'escultura ocupa tot l'espai, com sí que succeeix a Ripoll.

Els he perfilat alguns dels arguments amb els quals defensem la candidatura de la Portalada per ser patrimoni mundial. Vull fer, abans d'acabar, una petita referència a la conservació. La Portalada de Ripoll és de pedra, i la pedra també pateix alteracions: les inclemències del temps, els conflictes i les destruccions que van patir el monestir i l'església i algunes actuacions passades hi han provocat afectacions, però avui podem dir que és una peça valuosa, embolcallada en un ambient controlat de temperatura i humitat que la protegeix i n'assegura la preservació.

Tenim la Portalada dins una gran vitrina condicionada, cosa que ens permet afirmar que actualment la Portalada del monestir de Ripoll és l'únic monument català, i gairebé espanyol, que disposa d'un control absolut de les condicions ambientals en què es preserva i que gaudeix d'uns estudis i anàlisis tan aprofundits que permeten fer un seguiment acurat de la seva evolució. Per tant, també garantim a la Unesco que la Portalada, avui, es conserva en un estat d'integritat òptim per il·lustrar-ne de forma convenient i acurada els valors i el sentit d'existència.

Diferents escenes de la Portalada romànica de Ripoll

Detall de les arquivoltes de la Portalada

Però la Portalada, com el cor de Ripoll que és, batega, està viva. El valor universal excepcional de la Portalada de Ripoll també el trobem, encara avui, en la capacitat que té aquest monument únic d'irradiar interès i atracció. La Portalada és avui encara, ja entrats al segle XXI, un monument viu, que suscita interès i polèmica i que provoca molts debats oberts sobre molts aspectes de les recerques que s'hi fan i de la historiografia del monument, uns debats enriquidors per part dels científics, dels historiadors, dels conservadors. La Portalada irradia avui interès i atrau visitants interessats en la història, en la religió, en l'art, com abans ho van fer el monestir i el seu Scriptorium.

Capitell de la Portalada romànica de Ripoll

I els qui viuen amb més intensitat la Portalada són els ripollesos, els qui la veuen cada dia en passar-hi per davant o la travessen quan van a missa... Els qui l'han estimat i l'estimen tant com per voler-la compartir amb tota la humanitat. Els alumnes de l'escola Vedruna han obert una finestra al món i han volgut mostrar el seu suport a la candidatura amb un vídeo que han treballat amb els mestres. Els convido a escoltar-ne música i lletra i a sentir l'entusiasme i l'estima que desperta aquest monument. I que ara comparteixen a través de Youtube amb tota la humanitat.

Gràcies per la seva atenció

Enllaç a Youtube de la cançó dels nens i nenes:

<http://www.youtube.com/watch?v=rYMvRbE9q0>

NOTA

Les imatges són extretes del llibre *Pantocràtor de Ripoll. Portada romànica del monestir de Santa Maria* (2008). Fotografies de Salvador Alimbau, cedides per la promoció de la candidatura a patrimoni de la humanitat.